

TAN TVAN ENG

Vrt
VEČERNJIH
MAGLI

Preveo
Nikola Pajvančić

■ Laguna ■

Naslov originala

Tan Twan Eng

THE GARDEN OF EVENING MISTS

Copyright © Tan Twan Eng, 2012

First published in Greta Britain in 2012 by Myrmidon
Books Ltd.

Translation copyright © 2013 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Posvećeno mojoj sestri

i

*Opedra aan A J Buys – sonder jou sou hierdie boek
dubbel so lank en halfpad so goed wees.
Mag jou eie mooi taal altyd gedy.*

Postoji boginja Pamćenja, Mnemozina; ali ne postoji boginja zaborava. A ipak, trebalo bi da je ima, jer one su sestre bliznakinje, dve istorodne sile, i hodaju s obe strane nas, bore se za vlast nad nama i onime što jesmo, sve do smrti.

Vijuganje kroz pamćenje i zaborav,
Richard Holms

PRVO POGLAVLJE

Pre mnogo godina, na planini iznad oblaka, živeo čovek koji je nekada bio vrtlar japanskog cara. Pre rata je za njega retko ko čuo, ali ja jesam. Napustio je svoj dom na rubu izlaska sunca i došao u središnje gore Malaje. Meni je bilo sedamnaest kada mi je sestra prvi put pričala o njemu. Proći će deset godina pre nego što otputujem gore u planine da ga upoznam.

On se nije izvinio za ono što su njegovi zemljaci uradili mojoj sestri i meni. Niti onog kišom izgrebanog jutra kada smo se upoznali, niti bilo kada kasnije. Kakve bi to reči mogle da zaleče moj bol, da mi vrate sestru? Nema ih. A on je to razumeo. Retko ko jeste.

Trideset šest godina posle tog jutra, ponovo čujem njegov glas, dubok i zvonak. Uspomene koje sam stavila pod ključ počinju da se oslobađaju, kao krhotine leda koje se odlamaju od arktičke ploče. U snu, te otkinute sante plutaju ka jutarnjem svetlu pamćenja.

Budi me mir planina. Dubina tišine: to je ono što sam zaboravila u vezi sa životom u Jugiriju. Dok otvaram oči, vazduhom

lebdi šum kuće. *Stara kuća će čuvati svoju riznicu uspomena*, sećam se kako mi je jednom rekao Aritomo.

Ah Čeong kuca na vrata i tiho me doziva. Ustajem iz kreveta i oblačim kućni mantil. Pogledom tražim rukavice i nalazim ih na noćnom stočiću. Pošto sam ih navukla, kažem kućepazitelju da je slobodno. On ulazi i stavlja na noćni stočić kalajni poslužavnik sa šoljom čaja i tanjirom isečene papaje; isto je svakog jutra donosio Aritomu. Okreće se ka meni i kaže: „Želim vam dugačak i miran život u penziji, sudijo Teoh.“

„Da, izgleda da sam te pretekla.“ On je, računam, pet ili šest godina stariji od mene. Nije bio tu kada sam sinoć stigla. Posmatram ga, nanosim ono što vidim preko onoga šta pamtim. Ah Čeong je nizak, uredan čovek, niži nego što se sećam, glava mu je sada potpuno ćelava. Pogledi nam se susreću. „Misliš o danu kada si me prvi put video, zar ne?“

„Ne o prvom danu, već o poslednjem. Onom kada ste otišli.“ Klima glavom kao za sebe. „Ah Fun i ja – uvek smo se nadali da ćete se jednog dana vratiti.“

„Je li ona dobro?“ Naginjem glavu u stranu da pogledam iza njega, tražim njegovu ženu kraj vrata, gde čeka poziv da uđe. Oni žive u Tanah Rati i svakog jutra se biciklima penju planinskim putem u Jugiri.

„Ah Fun je preminula, sudijo Teoh. Pre četiri godine.“

„Da. Da, naravno.“

„Želela je da vam kaže koliko je bila zahvalna, što ste platili njene bolničke račune. Isto kao i ja.“

Dižem poklopac čajnika, pa ga zatvaram, pokušavajući da se prisetim u koju su je to bolnicu primili. Javlja mi se ime: Bolnica ledi Templer.

„Pet nedelja“, kaže on.

„Pet nedelja?“

„Za pet nedelja biće trideset četiri godine otkako nas je gospodin Aritomo ostavio.“

„Pobogu, Ah Čeong!“ Ja se nisam vraćala u Jugiri gotovo jednako dugo. Da li kućepazitelj sudi o meni po sve većem broju godina otkako sam poslednji put bila u toj kući, kao otac što useca novu recku na kuhinjskom zidu da obeleži rast deteta?

Ah Čeongov pogled usredsređuje se na tačku negde iznad mog ramena. „Ako ima još nešto...“ Počinje da se okreće.

Blažim tonom kažem: „Danas u deset očekujem gosta. Profesora Jošikavu. Odvedi ga na verandu primaće sobe.“

Kućepazitelj klima glavom pa odlazi, zatvara vrata za sobom. Iznova se pitam koliko on zapravo zna, šta je video i čuo u godinama službe kod Aritoma.

Papaja je ledena, baš kao što volim. Cedim limetu na nju, pa pojedem dve kriške i onda spuštam tanjir. Otvaram klizna vrata i izlazim na verandu. Kuća je podignuta na niskim stubovima i veranda je pola metra iznad zemlje. Roletne od bambusa škripe kada ih namotavam. Planine su kakve ih oduvek pamtim, prvo jutarnje svetlo otapa im se na bedrima. Travnjak prekrivaju vlažno sparušeno lišće i odlomljene grančice. Drvena ograda skriva taj deo kuće od glavnog vrta. Jedan deo ograde je propao i visoka trava štrči na mestu palih greda. Mada sam se za to pripremala, zapušteno stanje kuće me je zaprepastilo.

Deo plantaže čaja Madžuba vidi se na istoku iznad ograde. Ulegnuće doline podseća me na otvorene dlanove monaha, spojene da primi dnevni blagoslov. Nedelja je, ali berači čaja polako napreduju uz padine. Sinoć je bila oluja i oblaci su još nasukani na vrhove. Zakoračujem s verande na uzanu stazu od keramičkih pločica, hladnu i mokru pod mojim bosim stopalima. Aritomo ih je nabavio iz ruševnog dvorca u Ajutaji, gde su nekada krasile dvorište drevnog i bezimenog kralja. Pločice su poslednji ostaci zaboravljenog kraljevstva, čija je istorija predata zaboravu.

Punim pluća do vrha pa izdišem. Pošto vidim svoj dah kako poprima oblik, tu paučinu od vazduha koja je samo tren ranije

bila unutar mene, prisećam se čuđenja i divljenja koju je nekada izazivala. Zamor poslednjih meseci prazni se iz mog tela, samo da bi tren kasnije ponovo nahrupio. Čudno mi je što vikende više ne moram da provodim iščitavajući hrpe dokumenata koje prate žalbe niti dovršavajući prošlonedeljne papire.

Još nekoliko puta izdišem na usta i gledam kako mi dah bleđi u vrtu.

Moja sekretarica Aziza donela mi je kovertu malo pre nego što smo izašle iz kabineta i pošle u sudnicu. „Ovo vam je upravo stiglo, *puan*“, rekla je.

Unutra se nalazila poruka profesora Tacudžija Jošikave, u kojoj potvrđuje datum i vreme našeg sastanka u Jugiriju. Poslata je pre nedelju dana. Gledajući taj uredni rukopis, upitala sam se je li bila greška što sam pristala na susret s njim. Taman sam htela da ga pozovem telefonom u Tokio i otkažem sastanak, kada sam shvatila da je on sigurno već na putu za Maleziju. U koverti se nalazilo još nešto. Kada sam je okrenula, na sto je ispao tanak drveni štapić, nešto duži od deset centimetara. Drvo je bilo tamno i glatko, vrh obuhvaćen finim žlebovima koji su se preklapali.

„Baš je kratak, štapić za jelo. Za decu, je li?“, rekla je Aziza, pošto je ušla s hrpom dokumenata koje je trebalo da potpišem. „Gde je drugi?“

„Nije to štapić za jelo.“

Sedela sam tako i gledala štapić na stolu sve dok me Aziza nije podsetila da ceremonija povodom mog odlaska u penziju samo što nije počela. Pomogla mi je da obučem odoru pa smo zajedno izašle na hodnik. Kao i obično, išla je ispred mene da upozori advokate kako stiže *puan hakim* – a oni su uvek pokušavali da po njenom licu procene moje raspoloženje. Dok sam je pratila, shvatila sam da to sada poslednji put idem od kabineta do sudnice.

Sagrađena pre gotovo čitavog veka, zgrada Vrhovnog suda u Kuala Lumpuru poseduje onu pouzdanost kolonijalne građevine, podignute da nadživi imperije. Vazduh je zbog visokih tavanica i debelih zidova bio svež i za najvreljih dana. Moja sudnica bila je dovoljno velika da primi četrdeset, možda čak i pedeset ljudi, ali tog utorka advokati koji nisu poranili morali su da se tiskaju kod vrata pozadi. Aziza me je obavestila koliko se ljudi okupilo za ceremoniju, ali sam se svejedno začudila kada sam sela na svoje mesto ispod portreta agonga* i njegove kraljice. Tišina se proširila sudnicom kada je Abdulah Mansur, predsednik suda, ušao i seo pored mene. Nagnuo se i šapnuo mi. „Nije kasno da se predomisliš.“

„Ti baš nikad ne odustaješ?“, rekla sam i malčice mu se osmehnula.

„A ti se nipošto ne bi predomislila.“ Uzdahnuo je. „Znam. Ali ipak, zar ne možeš da ostaneš? Imaš još samo dve godine.“

Dok sam ga gledala, prisetila sam se onog popodneva u njegovom kabinetu kada sam mu saopštila odluku o prevremenom odlasku u penziju. Tokom godina smo se mnogo puta sukobljavali – oko pravnih pitanja kao i oko načina rukovođenja sudovima – ali sam ja uvek poštovala njegov intelekt, njegov osećaj za pravdu i njegovu odanost prema nama sudijama. Jedino je tog popodneva izgubio strpljenje sa mnom. Sada je na njegovom licu bilo samo tuge. Nedostajace mi.

Vireći iznad naočara, Abdulah poče da opisuje publici moj život, uplićući u svoj govor engleske rečenice, ne obazirući se na znak koji je nalagao isključivu upotrebu malajskog jezika u sudnici.

„Sudija Teoh bila je tek druga žena izabrana u Vrhovni sud“, rekao je. „Ovde je provela proteklih četrnaest godina...“

Kroz visoke, prašnjave prozore videla sam ugao igrališta za kriket s druge strane ulice, a još dalje, klub Selangor, njegovu

* Agong – titula izbornog kralja Malezije. (Prim. prev.)

fasadu u stilu Tjudora koja me je podsetila na Kameronove gore. Sat na kuli iznad središnjeg portika je odzvonio, njegov spori puls zakucao je kroz zidove sudnice. Malčice sam okrenula ruku i proverila vreme: jedanaest minuta posle tri; sat je, kao i uvek, pouzdano kasnio, otkako mu je pre mnogo godina tačnost ukrala munja.

„...malo nas danas ovde svesni da je ona sa devetnaest godina bila zatočnica u japanskom logoru“, rekao je Abdulah.

Advokati su zažagorili, posmatrajući me sa više zanimanja. Nikada nikome nisam govorila o tri godine provedene u logoru. Trudila sam se da o tome ne mislim dok sam živela svoj život, i mahom sam uspevala. Međutim, povremeno su uspomene svejedno uspevale da izbiju, kroz neki zvuk koji bih čula, reč koju bi neko izgovorio ili miris koji bih osetila na ulici.

„Po okončanju rata“, nastavio je predsednik suda, „sudija Teoh radila je kao istražni pomoćnik u Sudu za ratne zločine dok je čekala prijem na studije prava na koledžu Girton u Kembridžu. Pošto je položila pravosudni ispit, vratila se u Malaju 1949. i gotovo dve godine radila kao zamenik javnog tužioca...“

U prvom redu ispod mene sedela su četvorica postarijih britanskih advokata, čija su odela i kravate bili gotovo jednako stari kao oni sami. Uz nešto plantažera kaučuka i državnih službenika, odlučili su da ostanu u Malaji posle proglašenja nezavisnosti pre trideset godina. Kod tih ostarelih Engleza bilo je nekakve tuge i napuštenosti, kao u stranicama istrgnutim iz stare i zaboravljene knjige.

Predsednik suda se nakašljao i ja sam ga pogledala. „...sudija Teoh trebalo je da ode u penziju tek za dve godine, zato ćete sigurno shvatiti naše iznenađenje kada nam je, pre samo dva meseca, saopštila svoju nameru da ode iz suda. Njene pisane presude na glasu su po jasnoći i otmenom izražavanju...“ Njegove reči su cvetale, pretvarale se u hvalospev. Ja sam bila daleko, u jednom drugom vremenu, razmišljala sam o Aritomu i njegovom vrtu u planinama.

Govor se okončao. Vratila sam misli u sudnicu, s nadom da niko nije primetio moju odsutnost; ne bi bilo lepo da delujem odsutno na ceremoniji povodom sopstvenog odlaska u penziju.

Kratko sam se i jednostavno obratila prisutnima, a onda je Abdulah priveo ceremoniju kraju. Ranije sam na mali prijem u svom kabinetu pozvala nekoliko poznanika iz veća Komore, moje kolege i starije partnere iz većih gradskih advokatskih firmi. Jedan novinar mi je postavio nekoliko pitanja pa me je fotografisao. Pošto su gosti otišli, Aziza je prošla po prostoriji sakupljajući čaše i papirne tanjire s nepojedenom hranom.

„Ponesi to pecivo s karijem“, rekla sam, „i tu kutiju kolača. Nemoj da se baci.“

„Znam. To mi uvek kažete.“ Spakovala je hranu i rekla: „Treba li vam još nešto?“

„Kreni ti kući. Ja ću zaključati.“ To sam joj obično govorila na kraju svakog sudskog semestra. „I hvala ti, Aziza. Na svemu.“

Istresla je moju crnu odoru, okačila je na čiviluk pa se okrenula da me pogleda. „Nije bilo lako raditi za vas sve ove godine, *puan*, ali mi je drago što jesam.“ Suze joj zasijaše u očima. „Advokati – bili ste strogi s njima, ali su vas uvek poštovali. Umeli ste da ih slušate.“

„To je dužnost sudije, Aziza. Da sluša. Mnoge sudije to zaboravljaju.“

„Ah, ali malopre niste slušali, kada je tuan Mansur pričao bez kraja. Posmatrala sam vas.“

„Pričao je o mom životu, Aziza.“ Osmehnula sam joj se. „Nema tu mnogo čega što već ne znam, zar ne?“

„To su vam uradili *orang Jepun*?“ Pokazala je moje šake. „*Maaf*“, izvinila se, „ali... uvek sam se previše bojala da pitam. Znaate, nikada vas nisam videla bez rukavica.“

Polako sam obrnula levu šaku, okrećući nevidljivu kvaku. „Neka vajda od starosti“, rekla sam, gledajući deo rukavice gde su dva prsta bila odsečena i zašivena. „Ako se ne zagledaju

bolje, ljudi verovatno misle da sam samo sujetna starica koja skriva artritis.“

Stajale smo tako, nijedna nije znala kako da se ponese na rastanku. Pružila je ruku i uhvatila moju drugu šaku, privukla me u zagrljaj pre nego što sam uspela da reagujem, objumila me kao testo kad se obavije oko štapa. Onda me je pustila, uzela torbicu i otišla.

Pogledala sam oko sebe. Police za knjige bile su gole. Moje stvari već su bile popakovane i poslate u moju kuću u Bukit Tunku, kao naplavina koju oseka povlači nazad u more. Kutije *Malajskih pravnih žurnala* i *Sveengleskih sudskih glasnika* bile su naslagane u uglu, za donaciju Biblioteci advokatske komore. Ostala je samo jedna polica MPŽ-a, s hrbatima ukrašenim zlatnim brojevima godina iz kojih su opisani slučajevi. Aziza je obećala da će doći sutra i spakovati i njih.

Prišla sam slici koja je visila na zidu, akvarelu kuće u kojoj sam odrasla. Naslikala ga je moja sestra. Bio je to jedini njen rad koji sam imala, jedini koji sam našla posle rata. Skinula sam ga s kuke i spustila pored vrata.

Gomile kartonskih fascikli uvezanih ružičastom vrpcom koje su mi obično zakrčivale sto preraspodeljene su drugim sudijama; kada sam sela u fotelju, sto je delovao veći nego obično. Štapić je još bio tamo gde sam ga ostavila. Iza odškrnutih prozora suton je prizivao vrane u gnezda. Ptice su zacrnile krošnje drvoreda angsane, ispunile ulice svojim brbljanjem. Podigla sam telefonsku slušalicu, počela da okrećem broj pa zastala, pošto nisam mogla da se setim celog broja. Prelistala sam adresar, pozvala glavnu kuću na Plantaži čaja Madžuba i, kada mi se javila sobarica, zatražila da razgovaram s Frederikom Pretorijusom. Nisam morala dugo da čekam.

„Jun Ling?“, rekao je kada je preuzeo vezu, zvučeći pomalo zadihano.

„Dolazim u Jugiri.“

Tišina je plegla po vezi. „Kada?“

„Sad u petak.“ Zastala sam. Prošlo je sedam meseci otkako smo poslednji put razgovarali. „Hoćeš li reći Ah Čeongu da mi pripremi kuću?“

„On je uvek drži spremnu za tebe“, odgovorio je Frederik. „Reći ću mu, ipak. Svrati usput na plantažu. Da popijemo čaj. Ja ću te odvesti u Jugiri.“

„Nisam zaboravila kako da tamo stignem, Frederiče.“

Povezao nas je nov komad tišine. „Monsun je prošao, ali još ima kiše. Vozi pažljivo.“ Prekinuo je vezu.

Poziv na molitvu razmotao se s minareta džamije Džamek na drugoj obali reke da se razlegne čitavim gradom. Slušala sam kako se sud prazni. Zvuci su mi bili toliko poznati da sam pre mnogo godina prestala na njih da obraćam pažnju. Točak kolica je zacvileo kada je neko – verovatno pisar Rašid – odgurao dnevne podneske u arhivu. Telefon u kabinetu drugog sudije zvonio je čitav minut pa je onda odustao. Lupa vratima odjekivala je kroz hodnike; nisam bila svesna koliko je zapravo glasna.

Uzela sam torbu za spise pa sam je protresla. Bila je lakša nego obično. Spakovala sam sudijsku odoru u nju. Na vratima sam se okrenula da pogledam svoj kabinet. Stegla sam dovratak, shvativši da više nikada neću kročiti u tu prostoriju. Slabost je prošla. Isključila sam svetlo ali sam nastavila tu da stojim, da zurim u senke. Uzela sam sestrin akvarel i zatvorila vrata, nekoliko puta cimnuvši kvaku da budem sigurna da su dobro zaključana. Onda sam krenula kroz mutno osvetljeni hodnik. S jednog zida me je posmatrala galerija bivših sudija, njihova lica menjala su se iz evropskih u malajska, kineska i indijska, iz crno-belog u kolor. Prošla sam prazno mesto gde će uskoro dodati moj portret. Na kraju prolaza sišla sam stepenicama. Umesto da skrenem levo ka sudijskim vratima za parking, izašla sam u dvorišni vrt.

Taj deo sudskog kompleksa najviše sam volela. Često sam dolazila da tu sednem, da promišljam pravna pitanja presude koju sam pisala. Retko je koji sudija svraćao i obično sam taj

prostor imala samo za sebe. Ponekad, ako bi se desilo da baštovan Karim upravo radi, kratko bih porazgovarala sa njim, savetujući ga šta da sadi a šta da počupa. Te večeri bila sam sama.

Uključile su se prskalice i pripustile u vazduh miris trave oprljene suncem. Lišće koje je drvo guave u sredini vrta odbacilo bilo je pokupljeno na gomilu. Iza dvorišta, reke Gombak i Klang uplitala su se, nanosile u vazduh vonj zemlje sprane iz planina u lancu Titivangsa, gore na severu. Većina ljudi u Kuala Lumpuru nije podnosila taj miris, posebno kada bi nivo reke opao između doba monsuna, ali meni nikada nije smetalo što, u srcu grada, mogu da namirišem stotinu kilometara daleke planine.

Sela sam na svoju uobičajenu klupu i otvorila čula miru koji se spuštao na zgradu, postajala sam deo njega.

Posle nekog vremena sam ustala. Nešto je u vrtu nedostajalo. Otišla sam do humke od lišća, uzela nekoliko pregršti i nasumično ga rasula po travnjaku. Otresla sam komadiće lišća što su mi se zalepili za dlanove, pa sam se sklonila s trave. Da, sada je izgledalo bolje. Mnogo bolje.

Laste su se obrušavale iz svojih gnezda pod strehama, vrhovi njihovih krila proletali su mi pored glave. Pomislila sam na krečnjačku pećinu u kojoj sam nekada bila, visoko u planinama. Noseći torbu za spise i akvarel, izašla sam iz dvorišta. Poslednji stih molitve odlebdeo je s neba iznad mene, poslednji stih molitve je odlebdeo, ostavivši samo tišinu na mestu gde je bila njena jeka.

Jugiri se nalazi deset kilometara zapadno od Tanah Rate, drugog od tri glavna sela na putu koji vodi u Kameronove gore. Tu sam stigla posle četvoročasovne vožnje iz Kuala Lumpura. Nisam žurila, zastajala sam usput na raznim mestima. Svakih nekoliko kilometara prošla bih pored usputne tezge gde se prodaju mutne flaše divljeg meda, duvaljke i venci smrdljivog petai pasulja. Put

je značajno proširen otkako sam poslednji put njime prošla, oštrije krivine su ublažene, ali je bilo previše automobila i turističkih autobusa, previše kamiona iz kojih se prosipa šljunak i cement dok idu ka novom gradilištu u gorama.

Bila je poslednja sedmica septembra, kišno doba obigravalo je oko planina. Pošto sam ušla u Tanah Ratu, pogled na bivšu kraljevsku vojnu bolnicu na strmom visu ispunio me je pozna-tim nemirom; Frederik mi je pre nekog vremena rekao da je tu sada škola. Nov hotel, s neizbežnim pročeljem u stilu Tjudora uzdizao se iza njega. Tanah Rata više nije bila selo već gradić, a glavnu ulicu su zaposeli etno restorani, turističke agencije i prodavnice suveniru. Bilo mi je drago što ih sve ostavljam za sobom.

Čuvar je zatvorio kapiju od kovanog gvožđa Plantaže čaja Madžuba čim sam prošla. Nastavila sam glavnim putem još jedno kilometar pre nego što sam shvatila da sam promašila skretanje za Jugiri. Besna na sebe, okrenula sam kola i vozila pažljivije sve dok nisam našla puteljak, skriven iza bilborda. Završio se nekoliko minuta kasnije pred ulazom u Jugiri. Pored puta bio je parkiran lendrover. Zaustavila sam kola do njega pa sam izašla, istežući ukočene noge.

Visoki zid koji je štitio vrt bio je išaran mahovinom i starim mrljama od vlage. Paprat je rasla iz pukotina. U zidu su se nalazila vrata. Za dovratak je bila zakucana drvena ploča na koju su vrelin metalom bila utisnuta dva japanska ideograma. Ispod tih reči nalazilo se ime vrta na engleskom: *Večernje magle*. Osetila sam se kao da ću ući na mesto koje je postojalo samo u preklapanju vazduha i vode, svetla i vremena.

Podigla sam pogled iznad zida i oči su mi po nepravilnoj liniji krošanja prešle na greben koji se dizao iza vrta. Našla sam drveni vidikovac delimično skriven među stablima, poput korpice na jarbolu galije koja se nasukala među granjem, zarobljena plimom lišća. Staza je vijugala u planine i ostala sam nekoliko trenutaka zagledana u nju, kao da ću možda ugledati Aritoma

dok se vraća kući. Odmahujući glavom, otvorila sam vrata, ušla u vrt i zatvorila ih za sobom.

Zvuci sveta napolju izbledeše, upijeni lišćem. Nepomično sam stajala. Na tren sam osećala da se ništa nije promenilo otkako sam poslednji put bila ovde, pre gotovo trideset pet godina – vazduh lepljiv od mirisa borove smole, bambus škripi i kucka na povetarcu, razbijeni sunčev mozaik rasut po zemlji.

Vođena kompasom pamćenja, zakoračila sam u vrt. Jednom ili dvaput pogrešno sam skrenula, ali sam napokon stigla do jezerceta. Zastala sam, vijugavi put kroz tunel od drveća samo je pojačao dejstvo pogleda na otvoreno nebo iznad vode.

Šest visokih, uzanih kamenova okupilo se u minijaturnom krečnjačkom planinskom vencu na sredini jezerceta. Na suprotnoj obali stajao je paviljon, ponovljen u vodi, tako da je delovao poput papirnog lampiona koji lebdi u vazduhu. Malo pokraj paviljona rasla je vrba, čije su grane pijuckale iz jezerceta.

Siva čaplja pogledala me je iz plicaka, nakrivljene glave, podignute noge nalik na šaku pijaniste koji je zaboravio note svog komada. Tren kasnije spustila je nogu i kljunom probola vodu. Je li ovo potomak one čaplje koja je tu našla dom kada sam prvi put stigla u Jugiri? Frederik mi je rekao da u vrtu oduvek živi po jedna čaplja – neprekinut lanac samotnih ptica. Znala sam da to ne može biti ona ista ptica od pre gotovo četrdeset godina ali, dok sam je gledala, nadala sam se da jeste; želela sam da verujem kako je ušavši u ovo svetilište čaplja nekako uspela da se izmigolji kroz prste vremena.

Desno od mene i na vrhu padine dizala se Aritomova kuća. Iz prozora su sijala svetla, kuhinjski dimnjak šarao je dimom iznad krošnji. Na ulaznim vratima pojavio se čovek pa je sišao niz padinu ka meni. Zaustavio se nekoliko koraka dalje, možda da ostavi prostor u kome ćemo osmotriti jedno drugo. Mi smo kao baš svaka druga biljka, kamen i pogled u vrtu, pomislila sam, razdaljina između jednog i drugog brižljivo je odmerena.

„Pomislio sam da si se predomislila“, rekao je, smanjujući prostor između nas.

„Put je trajao duže nego što pamtim.“

„Što smo stariji, mesta izgledaju udaljenija jedno od drugog, zar ne?“

Sa svojih šezdeset godina, Frederik Pretorijus imao je dostojanstveno držanje kakvo odaju antikviteta umetnička dela, pouzdano ubeđena u sopstvenu retkost i vrednost. Svih proteklih godina ostali smo u vezi, nalazili se na piću ili ručku kad god on dođe u Kuala Lumpur, ali sam se ja uvek opirala njegovim pozivima da dođem na Kameronove gore. U poslednje dve ili tri godine prorodile su se i njegove posete Kuala Lumpuru. Još davno sam shvatila da je on jedini blizak prijatelj koga ću imati u životu.

„Po tome kako si upravo gledala tu pticu“, rekao je, „činilo mi se da gledaš u prošlost.“

Okrenula sam se da ponovo pogledam čaplju. Ptica je zašla dublje u jezerce. Magla je bežala s površine vode, šapati koje je samo vetar mogao da uhvati. „Mislila sam o starim danima.“

„Na čas ili dva učinilo mi se da ćeš samo izbledeti i nestati.“ Zastao je pa je rekao: „Došlo mi je da te pozovem.“

„Otišla sam u penziju.“ Tada sam to prvi put naglas izgovorila pred nekim. Nešto kao da se odvojilo iz moje unutrašnjosti pa se izmrvilo, tako da više nisam bila onako cela kao pre.

„Video sam u jučerašnjim novinama“, rekao je Frederik.

„Na onoj fotografiji koju su objavili ispala sam užasno, potpuno užasno.“

Uključila su se svetla u vrtu i ošamutila leteće insekte. Žaba zakreketa. Nekoliko drugih žaba prihvati njen zov pa onda njih još, sve dok vazduh i zemlja nisu vibrirali od hiljadostrukog grgotanja.

„Ah Čeong je otišao kući“, reče Frederik. „Doći će sutra ujutro. Doneo sam ti nešto namirnica. Sigurno nisi imala kada da odeš u prodavnicu.“

„To je baš lepo od tebe.“

„Moramo o nečemu da razgovaramo. Možda sutra ujutro, ako budeš spremna?“

„Ja rano ustajem.“

„Nisam zaboravio.“ Njegov pogled zalebdeo je iznad mog lica. „Bićeš dobro sama?“

„Hoću. Vidimo se sutra.“

Nije delovao ubeđeno, ali je klimnuo glavom. Onda se okrenuo i otišao, stazom kojom sam ja upravo došla, pa je nestao u senkama podno drveća.

Čaplja je u jezercetu raširila krila, oprobala ih nekoliko puta, pa poletela. Jednom je obišla okolinu, jezdeći kraj mene. Na kraju tog kruga širom ih je raskrilila pa pošla za zvezdanom stazom što se tek pomaljalo. Ja sam samo stajala, lica okrenutog uvis, posmatrala je kako se stapa sa sutonom.

Vrativši se u spavaću sobu, prisećam se tanjira papaje koji mi je doneo Ah Čeong. Teram sebe da pojedem preostale kriške, a onda raspakujem kofere i kačim odeću u ormar. Poslednjih nekoliko godina slušam ljude kako se žale da klima u gorama nije više onako sveža kao nekada, ali svejedno odlučujem da obučem džemper.

Kuća je mračna, pa moram da se prisetim puta po vijugavim hodnicima. Tatami prostirke u primaćoj sobi tiho pucketaju dok hodam po njima, bosa stopala su ispila ulje kojim su bile premazane. Vrata verande su otvorena. Ah Čeong je tu postavio nizak sto kvadratnog oblika, s tankim prostirkama od ratana s dve strane. Ispod verande se pet tamnosivih kamenova, razmaknutih, nalazi na pravougaonj leji od šljunka posutoj liščem. Jedan kamen postavljen je dalje od ostalih. Iza toga, tlo se blago spušta ka obali jezerceta.

Frederik stiže, izgleda nezadovoljno što će morati da sedi na podu. Stavlja veliku fasciklu na sto pa spušta telo u položaj prekrštenih nogu, mršteći se dok se smešta na prostirku.

„Je li to čudno osećanje što si ponovo ovde?“

„Kuda god se okrenem, čujem odjeke zvukova iz davnina.“

„Čujem ih i ja.“

Odvezuje vrpcu fascikle i ređa hartije po stolu. „Nacrti za naš najnoviji asortiman. Ovaj ovde...“ Kažiprst gura list po lakiranoj površini stola ka meni, „...ovaj je za pakovanje.“

Amblem na ilustracijama mi je poznat; ono što u prvi mah liči na žilice lista čaja preobražava se u detaljan crtež dolina s vilom Madžuba upletenom u linije.

„Detalj grafike koju je Aritomo dao Magnusu?“, pitam.

„Voleo bih da ga upotrebim“, kaže Frederik. „Platiću ti, naravno – za autorska prava, hoću da kažem.“

Aritomo je Jugiri, kao i autorska prava na sva svoja književna i umetnička dela, zaveštao meni. S retkim izuzecima, nikada nikom nisam dozvoljavala da ih reprodukuje. „Upotrebi ga“, kažem. „Neću nikakve pare.“

On ne krije svoje iznenađenje.

„Kako je Emili?“ Prekidam ga pre nego što je odgovorio. „Sada joj je sigurno, koliko, osamdeset osam?“ Pokušavam da se prisetim koliko je godina imala njegova strina kada sam je upoznala pre toliko vremena.

„Udarila bi je kap da to čuje. Ove godine je napunila osamdeset pet.“ Okleva. „Nije dobro. Nekih dana bi se i slon postideo pred njenim pamćenjem, ali takođe ima dana...“ Glas mu gasne u uzdah.

„Doći ću kod nje pošto se smestim.“ Znam da je Emili, kao i tolikim drugim starijim Kinezima, izuzetno bitno da im mlađa osoba prva dođe da ih obiđe, da im ukaže poštovanje.

„Bolje bi ti bilo. Rekao sam joj da se vraćaš.“

Mahnem rukom ka vrtu. „Tvoji radnici su se dobro starali o Jugiriju.“

„Sudije ne bi smele da lažu.“ Osmeh na Frederikovom licu gasi se već tren kasnije. „Oboje znamo da moji momci nisu dovoljno umešni da ga održavaju. Sem toga – kao što ti stalno

govorim – ja iskreno nemam znanja – ni zanimanja, niti vremena – da se postaram da rade svoj posao kako treba. Vrtu je potrebna tvoja pažnja.“ Zastaje, pa kaže: „Uzgred, rešio sam da napravim neke promene u vrtu Madžube.“

„Kakve promene?“

„Unajmio sam stručnjaka za uređenje vrtova da mi pomogne“, kaže Frederik. „Vimalja je pre godinu dana otvorila vrtlarsko preduzeće u Tanah Rati. Ona je veliki pristalica vrtova iz ovog podneblja.“

„Prati modu.“ Ne trudim se da prosejem prezir iz glasa.

Lice mu se krivi od nezadovoljstva. „Vraćamo se svemu što je priroda nameravala. Koristimo bilje i drveće koje potiče iz ovih krajeva. Pustićemo ga da raste kao što bi raslo u divljini, uz što manje ljudske pomoći – ili mešanja.“

„Uklanjate sve borove iz Madžube? I jele, eukaliptuse... ruže, irise... i... strelicije?“

„One su tuđini. Sve.“

„To je i svaki žbun čaja ovde. To sam i ja. A to si i ti, gospodine Pretorijuse. Ti pogotovo.“

Znam da to nije moja briga, ali gotovo šezdeset godina, još otkako je Frederikov stric Magnus osnovao Plantažu čaja Madžuba, njeni formalni vrtovi budili su kod ljudi divljenje i ljubav. Posetioci su stizali iz čitave zemlje da uživaju u tom engleskom vrtu u tropima. Da prošetaju među brižljivo oblikovanim živicama i bujnim cvetnim lejama, zeljastim bordurama i ružama koje je Emili posadila. Boli me što čujem da će se vrt preobraziti, da će sada izgledati kao da je deo tropske džungle koja nas pritiska sa svih strana – zarasla, neodržavana i bez ikakvog reda.

„Već sam ti rekao, i to odavno – vrtovi Madžube su previše veštački. Što sam stariji, to manje verujem u kontrolisanje prirode. Drveće bi trebalo pustiti da raste kako mu je drago.“ Frederik prebacuje pogled na vrt. „Da je do mene, sve bi ovo bilo izneto.“